

การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้าง ความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองสำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน THE DEVELOPMENT OF COLLABORATIVE LEARNING MODEL TO ENHANCE CITIZENSHIP INSTRUCTIONAL COMPETENCES FOR BASIC EDUCATION TEACHERS

อนงค์ รอดแสน¹, วาริรัตน์ แก้วอุไร², ฉันทนา จันทร์บรรจง³
Anong Rodsaen¹, Wareerat Kaewurai², Chantana Chanbanchong³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการโดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมืองและการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง โดยการสังเคราะห์เอกสาร การเข้าร่วมประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า การเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของไทยพีบีเอส การเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการพัฒนาแบบแผนการจัดการเรียนรู้ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และสอบถามสภาพการจัดการเรียนการสอนความเป็นพลเมืองของครูสังคมศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของภาคเหนือตอนล่าง ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ โดยนำไปทดลองใช้กับครูสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 จำนวน 25 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ทำการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาครู 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 พัฒนาครูให้ตระหนักและมีความรู้ความเข้าใจความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาครูให้ออกแบบการสอนความเป็นพลเมือง นิเทศติดตามช่วยเหลือ สอนแนะ ปรับปรุงแผน ตรวจสอบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทาง e-mail ตอนที่ 3 พัฒนาครูให้สอนเป็นทีมเชื่อมโยงการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเตรียมความพร้อมก่อนสอน ครูปฏิบัติการสอน ในระหว่างที่ครูปฏิบัติการสอนได้ดำเนินการนิเทศติดตามประเมินความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาครูให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนผู้เกี่ยวข้องและนักเรียน รวมการพัฒนาครูทั้งสิ้น 82 วัน โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pretest-Posttest Design ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบ เป็นการประเมินความคิดเห็นของครู นักเรียน และชุมชนผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการเรียนรู้ที่เกิดจากรูปแบบในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลที่ได้จากการดำเนินการสอน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง พบว่า 1) ลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมืองประกอบด้วย 6 ประการ คือ มีความรู้รับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ เคารพกติกาและเคารพกฎหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคม ดำรงชีวิตอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ 2) การปรับความรู้ความเข้าใจในการสอนความเป็นพลเมืองต้องเน้นการปลูกฝังพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกันและเน้นลงมือปฏิบัติจริงที่ใช้แหล่งเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจริง และมีส่วนร่วมกับชุมชน 3) การพัฒนาความสามารถในการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันประกอบด้วย เสนอสถานการณ์ปัญหา วางแผนระดมความคิด เชื่อมโยงค้นคว้าแก้ปัญหา สร้างสรรค์ผลงาน นำเสนอและประเมิน

¹ นิสิตระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Ph.D. in Curriculum and Instruction, Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University,
E-mail: anong03@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Associate Professor Dr., Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University, E-mail: wareerat@nu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Associate Professor Dr., Department of Educational Administration and Development, Faculty of Education,
Naresuan University, E-mail: chantanac@nu.ac.th

2. ผลการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ พบว่า รูปแบบประกอบด้วย ความเป็นมา และความสำคัญของรูปแบบ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการพัฒนาครู การวัดและประเมินผล และปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยมีกระบวนการ พัฒนาครูเป็น 4 ตอน ที่สร้างขึ้นเรียกว่า AISEE Model ดังนี้ 1) มุ่งเรียนรู้เตรียมการเชิงบวก (A: Aims to provide a positive learning) 2) ปฏิสัมพันธ์ออกแบบวางแผน (I: Interaction in designing) 3) ร่วมรับผิดชอบปฏิบัติการสอน (S: Sharing the teaching responsibility) 4) แลกเปลี่ยนและประเมิน (EE: Exchange and Evaluation) และขั้นการเรียนรู้ร่วมกันของครู 5 ขั้น คือ 1) สร้างความตระหนักเรียนรู้ปัญหาจากประสบการณ์เดิม 2) วิเคราะห์ให้เหตุผลและสะท้อนความคิด 3) เชื่อมโยงสรุปความคิดรวบยอด 4) วางแผนและนำสู่การปฏิบัติ 5) สรุปประเมินและประยุกต์ใช้ ซึ่งผลการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องอยู่ในระดับมาก

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า 1) ครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ครูการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง หลังพัฒนามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ระดับดี ($\bar{x} = 3.51$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลที่ได้จากการดำเนินการสอนของครูการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก ส่วนนักเรียนประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้ที่เกิดจากรูปแบบและชุมชนผู้เกี่ยวข้องประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมที่เกิดจากรูปแบบอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน/ ความเป็นพลเมือง/ ความสามารถในการสอน

Abstract

The research aimed at developing collaborative learning model to enhance citizenship instructional competences for basic education teachers. The research procedure comprised of 4 phases; phase 1 studying the basic concept of citizenship and learning management for enhancing citizenship instructional competences with analyzing and synthesizing concepts and theories through relevant documents and research findings, from the thirteenth annual King Prajadhipok Institute congress (13th KPI Congress): Citizenship and the future of Thai democracy, join a forum exchange with Democratic Citizenship Education-DCE working group at Thai PBS, workshop participants developed a learning citizenship, experts interviews and conditions for teaching citizenship of social teachers in the primary educational service area of the lower North. Phase 2 constructing and proving efficiency of instructional model. Phase 3 implementing the instructional model of which the purposive selection was 25 Social Science teachers teaching at Mathayomsuksa 3 of the expansion school of Phetchabun primary educational service area office 2. The study conducted in developing 4 steps: step 1 teachers to be awareness and content knowledge understanding about citizenship and teaching citizenship, step 2 developing teachers on teaching design and next visited for coaching & mentoring, step 3 developing teachers on teaching in the fieldwork at school, and be supervised and evaluated on citizenship competences, step 4 developing teachers to view the processes involved with the community and students. The total time used for teachers development were 82 days. The samples were tested via one group pretest-posttest design. Phase 4 evaluation model of which the opinions of teachers, students and professional learning community were evaluated.

The results of the research were as follows:

1. The basic concept used in citizenship were 1) Main characteristics of citizenship were 6 components; (1) knowledge, responsibility and be self-reliant (2) respects rule and law (3) morality and ethics (4) knowledge in politics, economics and society (5) community activities and social participation and (6) life and interaction with others. 2) Adjust their knowledge and understanding in

teaching citizenship, emphasis on awareness and active learning with source and problem-based learning 3) Develop the ability to teach with collaborative learning of 5 steps (1) proposing the problem situation (2) planning collaboratively (3) linking research to solve problem (4) creating new jobs (5) presenting and evaluating.

2. The model consisted of background and importance of the model, concepts and theories, principles, aims, contents, development process, measurement and evaluation and supporting factors that lead to success were found components: AISEE Model; 1) A: Aims to provide a positive learning 2) I: Interaction in designing 3) S: Sharing the teaching responsibility 4) EE: Exchange and Evaluation. Using collaborative learning of teachers; awareness learning from previous experience problems, analytical reasoning and reflective thinking, connecting and summarized as being conceptual, planned and put into practice, summary of evaluation and application. The experts agreed to the quality of the developed model found appropriate and consistent at a high level.

3. The implementation of model found that; 1) the posttest of citizenship and instruction of basic educational teachers through the developed model were higher than those of their pretest at the .01 level of significance. 2) After developing, the basic educational teachers' citizenship instructional competences was at a high level ($\bar{x} = 3.74$) which is higher than the criterion at the .01 level of significance.

4. The evaluation of the model found that input, process and output of the basic educational teachers were at a high level, students and professional learning communities were at a high level.

Keywords: Collaborative Learning Model/ Citizenship/ Instructional Competences

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง เนื่องจากมีปัจจัยบ่งชี้หลายอย่างที่ทำให้เห็นว่า คนรุ่นใหม่ของสังคมมีลักษณะห่างไกลจากลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ควรจะเป็นมากขึ้น เช่น นิยมความสุขสบายส่วนตัวมากกว่าการสนใจกิจกรรมเพื่อสังคม ขาดความรู้ความสนใจของกิจกรรมทางการเมืองอย่างจริงจัง จนทำให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตลอดจนผู้ใหญ่โดยทั่วไปมองสถานการณ์เช่นนี้ด้วยความรู้สึกเป็นห่วงต่อสังคมในอนาคต ดังนั้นจึงได้พยายามปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้กับคนในประเทศของตน ทั้งนี้เพราะ ความเป็นพลเมืองเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของบุคคลที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ และย่อมจะนำมาซึ่งความมั่นคงและความสงบสุขของสังคมและประเทศชาติ ดังที่ นรนิติ เศรษฐบุตร (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2548) กล่าวไว้ว่า “ความเป็นพลเมือง” มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมอย่างยิ่ง

จึงนับได้ว่าการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง (Citizenship) มีความจำเป็นต่อเด็กและเยาวชนในทุกกระดับและทุกช่วงวัย

ดังเช่นประเทศทั่วโลกได้จัดโครงสร้างการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองทั้งในระดับประถมศึกษา (อายุระหว่าง 5-11 ปี) และในระดับมัธยมศึกษา (อายุระหว่าง 11-18) ตามที่เดนิส และคณะ (Deris Lawton, Jo Cairns and Roy Garder, 2000, pp.211-215) สรุปว่า โครงสร้างการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา โดยกำหนดเป็นทั้งข้อบังคับ และเปิดโอกาสให้โรงเรียนได้วางแผนทางของตนเองหรืออาจใช้การผสมผสานและเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สำหรับในประเทศไทยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองเช่นกัน โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ในหมวด 1 มาตรา 6 ลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ และ มาตรา 7 เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ และมีคุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เข้าใจระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ เคารพกฎหมาย ความเสมอภาค ภาคภูมิใจใน

ความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศไทย และกระทรวงศึกษาธิการ ยังมีพันธกิจสำคัญในการพัฒนาปัญญาของชาติด้วยการจัดการศึกษาให้กับคนไทยทุกคน อันหมายถึง ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับ ต้องทำการมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อให้เป็นกำลังสำคัญของเมืองที่จะสืบทอดวัฒนธรรมความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ครอบคลุมพลเมืองทุกวัย โดยคณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษ ที่ 2 ได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561 ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน 2) การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ ครอบครัว และชุมชน 3) การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชน 4) การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 17-18) ซึ่งยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรงคือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพราะกระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะสถานศึกษา ถือเป็นหน่วยงานหลักในการจัด “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” เพื่อสร้างเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศไทยให้เป็นพลเมือง จึงจำเป็นต้องเร่งรัดให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกคนโดยเน้นเป็นผู้สอนและการเป็นผู้ปฏิบัติ “ความเป็นพลเมือง” เพื่อเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนแทนการสอนให้รู้ ให้จำแบบดั้งเดิม ปรับและทบทวนพัฒนาการเรียนการสอนกิจกรรมในเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง ดังที่บรรดักดีอูร์รอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, หน้า 18-22) กล่าวไว้ว่าโรงเรียนสามารถสร้างประชาธิปไตย ให้เกิด คุณภาพได้โดยการสร้างแบบอย่าง การส่งเสริม ความเป็นพลเมือง และการรณรงค์ทางสังคม

จึงเห็นได้ว่า “ครู” เป็นบุคคลที่สำคัญและมีบทบาทในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ดังที่วีจิตรศรีสะอาด (2535) กล่าวไว้ว่า “ครู คือ หัวใจของการพัฒนาการศึกษาทั้งมวล” และวิทยาลัยทางวิชาการคอลลิจ (The College Academic Council, 2004) สรุปว่าครูในศตวรรษที่ 21 ต้องมีความรู้ ความเข้าใจว่า ผู้เรียนมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งหลายๆ ประเทศได้หันมาพัฒนาครูแบบมุ่งอนาคต คือ ให้ครูรุ่นใหม่ต้องมีทักษะประชาสังคม (Civic literacy) เพื่อ

สร้างสังคมที่เข้มแข็งจากระดับรากหญ้าถึงระดับประเทศชาติต่อไป

ความสามารถในการสอนของครู (Teachers' Instructional competencies) จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะส่งผลต่อค่านิยม พฤติกรรม จุดมุ่งหมายและแนวทางการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน ดังที่ รูธ (Ruth Tudor, 2002, p.1) กล่าวถึง ครูต้องมั่นใจในความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ต้องอาศัยการเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะการสอน การสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์ มีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้เด็กและเยาวชนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายที่สนับสนุนให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ด้วยความเข้าใจโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative learning) กับเพื่อน ซึ่ง ประเวศ วะสี (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543, หน้า ก) ประเมินว่า มนุษย์ควรเรียนรู้ในสถานการณ์จริง เรียนรู้ในการเปลี่ยนแปลง ให้รู้พอรู้ทัน รู้เผชิญ และรู้การจัดระบบชีวิต และสังคมให้อยู่ในดุลยภาพในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

การเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative learning) จึงเป็นวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้หนึ่งที่จะช่วยให้ครู ได้ทำงานร่วมกันในการพัฒนานตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้าง ความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน โดยวิธีการสอนจะผ่านการเรียนรู้ทำงานร่วมกัน (Teaching Citizenship through Cooperative Learning) อันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้มีความสัมพันธ์กันในกลุ่ม เกิดโครงสร้างทางสังคมและทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะความเป็นพลเมือง ตามที่แอนนู เรดา (Anuradha A. Gokhale, 1995) ได้ทำวิจัยการเรียนรู้ ร่วมกัน สามารถส่งเสริมการคิดให้แก่ผู้เรียนได้และยังเป็นจุดเปลี่ยนของการสอนที่เคยยึดครูเป็นศูนย์กลางที่มุ่งแต่สอนบรรยายมาเป็นจัดการเรียนรู้ร่วมกันที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปรายกันและศึกษาค้นหาความรู้ จนเกิดองค์ความรู้ที่แท้จริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองและอยู่ในสังคมได้ ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันให้แก่ผู้เรียน จึงเป็นการเรียนรู้แบบพึ่งพาสัมพันธ์กันในเชิงบวก มีปฏิสัมพันธ์เรียนรู้ในการทำงานเป็นทีม ร่วมคิดแก้ปัญหา ตัดสินใจสร้างสรรค์ความรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยตนเอง

มีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รับผิดชอบร่วมกัน ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการเตรียมพร้อมการเป็นพลเมืองในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมือง หลักการ ทฤษฎี และแนวทางของการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความเป็นพลเมืองด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง ก่อนและหลังการพัฒนา 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง หลังการพัฒนากับเกณฑ์ที่กำหนด
4. เพื่อประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในการสอนความเป็นพลเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมืองและการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ ความเป็นพลเมือง และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
2. ผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมทางวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554 เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
3. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นพลเมืองและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง จากนักการศึกษา นักวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันนโยบายศึกษา อาจารย์มหาวิทยาลัยและครูผู้สอนสังคมศึกษาด้านความเป็นพลเมือง

4. นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เป็น 1) ประเด็นสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี หลักการความเป็นพลเมืองและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง 2) องค์ประกอบของการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง 3) ลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง 6 ประการ การพัฒนาความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง 5 ขั้นตอน และการใช้เทคนิคการสอนความเป็นพลเมืองที่ลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning)

5. สอบถามสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนความเป็นพลเมือง ของครูสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคเหนือตอนล่างโดยสอบถาม จำนวน 21 เขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งสิ้น 433 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 72.17 พบประเด็นของสภาพการจัดการเรียนการสอนและความต้องการทางด้านการวิเคราะห์ผู้เรียน ด้านครูผู้สอน ด้านการเชื่อมโยงกับชุมชน และด้านความต้องการในการพัฒนาตนเอง

ระยะที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1) สรุปแนวคิดและแนวทางการพัฒนาในขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาเป็นรูปแบบที่ประยุกต์ใช้แนวคิดของคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยพลินเดอร์ส ขั้นตอนการเรียนรู้ร่วมกันของ Goodsell รูปแบบการสอนที่มุ่งพัฒนาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของ Joyce, Weil and Calhoun การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Knowles การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb และกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนของอดิรพิพัฒน์ และ Cohen and Uploff มาเป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบที่เรียกว่า AISEE Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนพัฒนาครู ดังนี้ 1.1) มุ่งเรียนรู้เตรียมการเชิงบวก (A: Aims to provide a positive learning) 1.2) ปฏิสัมพันธ์ออกแบบวางแผน (I: Interaction in designing) 1.3) ร่วมรับผิดชอบปฏิบัติการสอน (S: Sharing the teaching responsibility) 1.4) แลกเปลี่ยนและประเมิน (EE: Exchange and Evaluation) โดยการเรียนรู้ร่วมกันของครู 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สร้างความตระหนักเรียนรู้ปัญหา จากประสบการณ์เดิม ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ให้เหตุผลและสะท้อนความคิด ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงสรุปความคิด รวบรวม ข้อคิด ขั้นที่ 4 วางแผนและนำสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 5 สรุป ประเมินและประยุกต์ใช้ 2) ยกร่างรูปแบบ ประกอบ

ด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ แนวคิด และทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการ พัฒนา การวัดและประเมินผล ปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ และยกย่องคู่มือการใช้รูปแบบ ประกอบด้วย บทนำ รูปแบบ จุดมุ่งหมาย ของคู่มือ คำแนะนำการใช้คู่มือ บทบาทผู้ให้การพัฒนา บทบาทผู้รับการพัฒนา ปัจจัยเกื้อหนุน ภาพรวมการพัฒนาครู โครงสร้างหน่วยการอบรมปฏิบัติการพัฒนาครู ตารางการอบรม รายละเอียดเอกสารประกอบการอบรม หน่วยการพัฒนาครู เครื่องมือวัดและประเมินผล แนวทางการวิเคราะห์และสรุปผลการพัฒนา ภาคผนวก (ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน) โดยตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้รูปแบบ ดังนี้ 2.1) ประเมินโครงสร้างรูปแบบ และคู่มือการใช้รูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ตรวจสอบความเหมาะสม จากนั้นปรับปรุงแก้ไขรูปแบบ และ 2.2) นำรูปแบบไปทดลอง (Try out) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้กับครูสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 3 จำนวน 20 คน เป็นเวลา 2 วัน จำนวน 3 หน่วยการพัฒนาครู

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ ดำเนินการนำรูปแบบไปใช้จริงกับครูสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 2 จำนวน 25 คน จำนวน 4 หน่วยการพัฒนา โดยพัฒนาครูเป็น 4 ตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 พัฒนาครูให้ “ตระหนักและมีความรู้” ความเข้าใจความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง 3 วัน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาครูให้ “ออกแบบ” การสอนความเป็นพลเมือง 2 วัน ดำเนินการนิเทศ ช่วยเหลือสอนแนะ ปรับปรุงแผน ตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ทาง e-mail รวม 45 วัน ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาครูให้ “สอนเป็น” ที่เชื่อมโยงการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเตรียมความพร้อมก่อนสอน 1 วัน ครูปฏิบัติการสอน 4 สัปดาห์ ในระหว่างที่ครูปฏิบัติการ สอน ผู้วิจัยและคณะดำเนินการนิเทศติดตามประเมินความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง จำนวน 2 สัปดาห์ ขั้นตอนที่ 4 พัฒนาครูให้ “เห็นกระบวนการ” มีส่วนร่วมกับชุมชน ผู้เกี่ยวข้องและนักเรียน 1 วัน รวม เวลาการพัฒนาครูทั้งสิ้น 82 วัน

ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบ โดยผู้วิจัย ประเมินความคิดเห็นของครูที่มีต่อรูปแบบ ในด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลที่ได้จากการดำเนินการสอน และประเมินความคิดเห็นของนักเรียน

และชุมชนผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการเรียนรู้ที่เกิดจากรูปแบบ รวมจำนวนครู 25 คน นักเรียน 75 คน และชุมชนผู้เกี่ยวข้อง 25 คน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง พบว่า 1) ลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง ประกอบด้วย 6 ประการ คือ 1.1) มีความรู้รับผิดชอบและพึ่งตนเองได้ 1.2) เคารพกติกาและเคารพกฎหมาย 1.3) มีคุณธรรม จริยธรรม 1.4) มีความรู้ทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม 1.5) มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคม และ 1.6) ดำรงชีวิตอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ 2) การปรับความรู้ความเข้าใจในการสอนความเป็นพลเมืองที่ครูต้องเน้นการปลูกฝังพัฒนาจิตสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative learning) เน้นลงมือปฏิบัติจริง (Active learning) ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์ปัญหาจริงและการมีส่วนร่วมกับชุมชน (Professional learning community)

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบ พบว่า

1. รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการพัฒนาครู การวัดและประเมินผล ปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยดำเนินการพัฒนาครูเป็น 4 ตอน ใช้ขั้นการเรียนรู้ร่วมกันของครู 5 ขั้น ดังภาพ

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบในทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38$ และ 4.44)

3. ผลการทดลอง (Try out) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปทดลองใช้ พบว่ารูปแบบมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้จริง

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า

1. ครูการศึกษาชั้นพื้นฐาน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ครูการศึกษาชั้นพื้นฐาน มีความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองหลังการพัฒนามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 3.74$) ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์

ค่าเฉลี่ย 3.51 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปรากฏ ดังนี้

2.1 ความสามารถในการวิเคราะห์
หลักสูตร วิเคราะห์ผู้เรียน และวิเคราะห์เนื้อหาความเป็น
พลเมืองสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลาง มีค่าเฉลี่ย
ระดับดี ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
.01

2.2 ความสามารถในการออกแบบและ
เขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความ
เป็นพลเมืองด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน มีค่าเฉลี่ย
ระดับดี ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
.01

2.3 ความสามารถในการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้ร่วมกันและการใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้
มีค่าเฉลี่ยระดับดี ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ .01

2.4 ความสามารถด้านการใช้ข้อมูล
สถานการณ์จริง บริบทจริง ในการเชื่อมโยงประเด็น
สำคัญและวางแผนมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อให้ผู้เรียน
เรียนรู้ร่วมกันมีค่าเฉลี่ยระดับดี ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ อย่าง
มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

2.5 ความสามารถในการวัดและ
ประเมินผลที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ร่วมกันและลักษณะ
สำคัญของความเป็นพลเมืองมีค่าเฉลี่ยระดับดี ซึ่งสูง
กว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

ตอนที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า

1. ครูผู้สอนมีความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้าง
ความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับ
มาก โดยเห็นว่า ด้านปัจจัย (Input) ในส่วนของ
โครงสร้างเนื้อหาของการอบรมพัฒนาครูเพื่อเสริมสร้าง
ความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองมีความ
คิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$)

2. นักเรียนมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้
ที่เกิดจากรูปแบบ อยู่ในระดับมาก โดยเห็นว่าด้านผลที่
ได้จากการดำเนินการสอนของครูในการส่งเสริมให้
ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยมีความคิดเห็นอยู่ในระดับ
มากที่สุด ($\bar{x} = 4.51$)

3. ชุมชนผู้เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นที่มีต่อ
การมีส่วนร่วมที่เกิดจากรูปแบบ อยู่ในระดับมาก โดย
เห็นว่า ชุมชนผู้เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสนับสนุน ส่งเสริม
และมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเป็น
พลเมือง และเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือ

ปฏิบัติจริง โดยมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
($\bar{x} = 4.56$ และ 4.52) ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ด้านผลการศึกษาแนวคิดเพื่อพัฒนา
รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

1.1 ครูผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ
เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็น
พลเมือง เนื่องจากครูเป็นบุคลากรที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ใน
โรงเรียน และมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนา
ความเป็นพลเมือง ซึ่งย่อมเป็นบุคคลที่ต้องเป็นผู้มี
ความรู้ ความเข้าใจ มีเจตนาแน่วแน่ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียน
ทุกคนที่ตนเองรับผิดชอบมีความเป็นพลเมือง ให้
เหมาะสมแก่ยุคสมัย ฉะนั้น ครูจึงต้องมีความรู้ชัดเจน
ลึกซึ้งในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่จะสอน
และผนวกกับวิธีสอน (Pedagogy Content Knowledge)
และเป็นแบบอย่าง ในการนำสู่การปลูกฝัง เสริมสร้าง
พัฒนาจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองที่ทุกคนเป็นส่วน
หนึ่งของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ วิจิตร ศรีสะอ้าน
(2535) ได้กล่าวว่า ครู คือหัวใจของการพัฒนา
การศึกษาทั้งมวลและกระทรวงศึกษาธิการ (2548)
ยังกล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูผู้สอนในการ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้แก่
ผู้เรียนนั้น จำเป็นต้องมีคุณลักษณะส่วนตน คือ มีความ
ประพฤติถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ
วิชาชีพ ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนทั้งในชีวิต
ส่วนตัวและหน้าที่พลเมือง จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ของ Citizenship Working Group (สภาการศึกษา,
2548) พบว่าลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง
ต้องมีความคิดรวบยอด มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ
ความเป็นพลเมือง อันเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการ
สอนของครูสังคมศึกษา

1.2 แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อ
เสริมสร้าง ความสามารถในการสอนความเป็น พลเมือง
ได้ประยุกต์ใช้จากฐานคิดของการศึกษาหลักการเกี่ยวกับ
การเรียนรู้ ร่วมกัน (Collaborative learning) ที่พัฒนา
มาจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้
ร่วมกันของคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟลินเดอร์ส
(The Faculty of Social Sciences at Flinders
University, 2004) และขั้นตอนการเรียนรู้ร่วมกันของ
กู๊ดเซลล์ และคณะ (Goodsell, et al., 1992) รูปแบบ
การเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของ
จอยส์ เวล และแคลฮาวน์ (Joyce, Well and Calhoun,
2009) องค์ประกอบการพัฒนาความสามารถการสอน

ของฮอลล์และโจนส์ (Hall and Jones, 1976) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของโนลส์ (Knowles, 1976) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโคลบ (Kolb, 1984) และกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนของอดินรพีพัฒน์ (2547) โคเฮน และอัฟลอฟฟ์ (Cohen and Uploff, 1977) โดยได้กระบวนการ พัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เป็น 4 ตอน ที่ใช้ชื่อรูปแบบว่า AISEE Model ประกอบด้วย 4 กระบวนการพัฒนาครู คือ 1) มุ่งเรียนรู้ เตรียมการเชิงบวก (A: Aims to provide a positive learning) เป็นการเตรียมตัวครู ปรับแนวคิดของครู เรียนรู้วิธีการสอน ให้ครู “ตระหนักและมีความรู้” ความเข้าใจความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง 2) ปฏิสัมพันธ์ออกแบบวางแผน (I: Interaction in design) เป็นการสื่อสารสัมพันธ์ร่วมกันของครูที่มีความรับผิดชอบในการ “ออกแบบ” การสอนความเป็นพลเมือง 3) ร่วมรับผิดชอบปฏิบัติการสอน (S: Sharing the teaching responsibilities) เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์การสอนเดิมกับประสบการณ์การสอนใหม่ของครูให้ “สอนเป็น” ทั้งในและนอกห้องเรียนที่ใช้แหล่งเรียนรู้สถานการณ์ปัญหาจริงและมีส่วนร่วมกับชุมชนผู้เกี่ยวข้อง 4) แลกเปลี่ยนและประเมิน (EE: Exchange and Evaluation) เป็นการนำผลงานการสอนความเป็นพลเมืองมาสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดนิทรรศการ สะท้อนมุมมอง ให้ครู “เห็นกระบวนการ” ร่วมมือกับชุมชนผู้เกี่ยวข้อง นักเรียน ในด้านความตระหนักความเป็นพลเมือง ความรู้ความเป็นพลเมืองและการสอนความเป็นพลเมือง และทักษะความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองจากกระบวนการพัฒนาครูที่ต่อเนื่องเป็นระยะๆ นี้ จึงสอดคล้องกับ ผศ.ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล รองอธิการบดี มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ที่ให้สัมภาษณ์ว่า ควรพัฒนาครูเป็นระยะๆ โดยระยะที่ 1 (2 วัน) ให้ทั้งความรู้ และวิธีการ แล้วเว้น สักระยะจึงพัฒนาการออกแบบการสอนในระยะที่ 2 และระยะสุดท้ายควรมีการติดตามการสอน ประเมินและนำมาสรุปผล ฉะนั้นครูจึงต้องรู้จริง มีความรู้ในเนื้อหาที่จะสอน (PCK: Pedagogy Content Knowledge) สามารถกำหนดเนื้อหาเพื่อใช้วิธีการสอนและออกแบบการสอนที่ชัดเจน ลึกซึ้งในเนื้อหาการสอนความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต บริบทจริงของผู้เรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพรทิพย์ แจ่มจัน (2551) ที่ศึกษา สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนาครูในสังคม ที่เปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องพัฒนาครูทางด้านความรู้ในเนื้อหา การจัดการเรียนรู้ที่

เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อปรับการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังที่คริสตอล เคอร์รี่ (Curry, Kristal, 2010) ได้วิจัยพบว่า ชุมชนการเรียนรู้ขนาดเล็ก มีบริบทบางอย่างที่ทำให้สามารถฝึกทักษะของความเป็นพลเมืองและมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นมากที่ทำให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการเป็นพลเมืองในบริบทของการเรียนรู้ในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันที่พัฒนาขึ้นมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ 2) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานของรูปแบบ 3) หลักการ 4) จุดมุ่งหมาย 5) เนื้อหา 6) กระบวนการพัฒนา 7) การวัดและประเมินผล 8) ปัจจัยเกื้อหนุนที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยผู้วิจัยพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบที่มีฐานคิดจากทฤษฎีและผลการวิจัยเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ รวมทั้งได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและทำการทดลอง (Try out) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการ นำรูปแบบไปใช้จริง จึงทำให้มีความมั่นใจว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองสามารถนำไปใช้และเกิดผลตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับทศินา แฉมนน (2551) ที่สรุปรูปแบบการเรียนการสอนไว้ ดังนี้ 1) มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็น หลักการของรูปแบบการสอนนั้นๆ 2) มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ 3) มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ 4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับ วิธีการสอน และเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด จอยซ์ เวล และแคลฮาวน์ (Joyce, Weil and Calhoun, 2009) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) หลักการของ รูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นความเชื่อและแนวคิดของทฤษฎีที่เป็นพื้นฐาน ของรูปแบบการเรียนการสอน 2) จุดประสงค์ของรูปแบบ การเรียนการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากรูปแบบการเรียนการสอนนั้น 3) เนื้อหา เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอน 4) ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอน เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นต่างๆ

เพื่อนำรูปแบบไปใช้ 5) การวัดและประเมินผลเป็นส่วนที่ประเมินถึงผลของการใช้กระบวนการ การเรียนการสอน ในทำนองเดียวกันนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วาริรัตน์ แก้วอุไร (2553) ที่พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของรูปแบบ แนวคิด/ทฤษฎีที่ใช้ฐานในการพัฒนา หลักการของรูปแบบ วัดประสงคฺของรูปแบบ เนื้อหา/สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักปฏิสัมพันธ์ ระบบสนับสนุน ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน และการนำรูปแบบไปใช้

จะเห็นได้ว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่ารูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบมีคุณภาพอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบที่พัฒนามีความสอดคล้องกับความต้องการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสังคม และมีความจำเป็นต้องเตรียมนักเรียนให้มีทักษะความเป็นพลเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีภาวะความเป็นผู้นำและสามารถแก้ปัญหาสังคมร่วมกันดังที่ เคนเคย์ (Ken Kay) อ้างอิงในวอร์พจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอชิป จิตต์ฤกษ์, 2554, หน้า 34-35) กล่าวถึง ความจำเป็นของบุคคลที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจและทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้ และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี อันหมายถึงความรู้และความตระหนักเกี่ยวกับบริบทปัญหาของโลก ซึ่งการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง จึงเป็นจุดหมายสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับและทุกช่วงวัย

3. ด้านผลการทดลองใช้รูปแบบ

3.1 ครูการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง และการสอนความเป็นพลเมือง หลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยเป็นไปตามลำดับขั้นตอน มีระบบ กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาในการพัฒนาครูให้เป็นไปตามธรรมชาติของการรับรู้ เรียนรู้ โดยให้ครูได้เห็นภาพสถานการณ์จากตัวอย่าง แบบอย่าง ในสถานการณ์จริง บริบทจริง เพื่อเสริมสร้างให้ครูเกิดความ “ตระหนักและมีความรู้” ในประเด็นของความพลเมือง และครูเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับ ทิศนา ขามมณี (2549, หน้า 9) ที่ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น

ด้วยตนเองที่อาศัยกระบวนการทางปัญญาเพื่อให้เกิดการพัฒนาองกาม

3.2 ครูการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง หลังการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จัดทำหน่วยการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงและต่อเนื่อง ตั้งแต่ สร้างให้ครูตระหนักและมีความรู้ความเป็นพลเมือง การสอนความเป็นพลเมือง การวิเคราะห์หลักสูตร การออกแบบการสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การเตรียมความพร้อมก่อนสอน การประเมินแผนการสอนและผลการสอน ทำยมีสุดฝึกให้ครูเห็นกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนผู้เกี่ยวข้องที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียนได้สำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับหน่วยงานทางการศึกษาของชิคาโก (Chicago Public School Education, 2005, pp.3-9) ที่สนับสนุนว่าการพบปะพูดคุยอย่างสม่ำเสมอของครูในการวางแผนบทเรียน การใช้เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารความร่วมมือ การพัฒนาความเป็นผู้นำแก่ครู จะช่วยยกระดับความสามารถของครูที่เกิดจากการเรียนรู้ทำงานร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้

1.1 เนื่องจากผลการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมือง สำหรับครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อนำไปใช้แล้ว มีผลอยู่ในระดับดี ถือได้ว่าเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับเขตพื้นที่การศึกษาที่สามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองให้กับครูผู้สอน โดยผู้ให้การพัฒนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของเขตพื้นที่การศึกษา

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการออกแบบ การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของครูผู้สอน ในขั้นการนำเสนอและประเมินการส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม (Group discussion) และการแสดงบทบาทสมมุติ (Role play) มีผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้การเสริมสร้างความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันจึงมีความสำคัญยิ่ง ที่ผู้ให้การพัฒนาควรมุ่งเน้นให้ครูผู้สอนสามารถออกแบบ และเขียนแผนการจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมเพื่อเสริมสร้าง

ความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา และวิธีสอนให้มีความชัดเจน ลึกซึ้ง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความรู้ในด้านเนื้อหาและผนวกกับวิธีสอน (Pedagogy Content Knowledge) อย่างแท้จริง ตลอดจนควรฝึกฝนให้ครูใช้เทคนิคการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการหาริหรือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาตามหลักของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม และการแสดงบทบาทสมมติที่ครูควรฝึกให้ผู้เรียนสวมบทบาทและมีส่วนร่วมในบทบาทที่เป็นจริงในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์

1.3 จากผลการวิจัยพบว่า การร่วมมือของครูผู้สอนกับผู้เรียนในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ให้เป็นทิศทางเดียวกัน เพื่อวางแผนร่วมกับชุมชนในการปลูกฝังความเป็นพลเมือง มีความสำคัญอย่างยิ่ง หากครูทำการออกแบบวางแผนประสานความร่วมมือกับชุมชนและกำหนดเป้าหมายให้ครอบคลุม จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และความร่วมมือกับชุมชนในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียนได้ตรงเป้าหมายยิ่งขึ้น

1.4 จากผลการวิจัยพบว่า การประเมินความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ที่เกิดจากรูปแบบ ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้การเรียนรู้ร่วมกันกับกิจกรรมอื่นๆ มีผลอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ให้การพัฒนาต้องให้ความสำคัญแก่ครูในการฝึกฝนให้นักเรียนได้นำผลที่เกิดจากการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นจริงเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง

1.5 ผู้ให้การพัฒนาที่รู้รูปแบบนี้ ควรมุ่งเน้นการพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์เนื้อหาความเป็นพลเมืองสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลาง ออกแบบ เขียนแผนโดยใช้ขั้นตอนการเรียนรู้ร่วมกัน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ที่เน้นการปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนทำโครงการ โครงการ และ

กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาอย่างแท้จริงตามบริบทสภาพจริงของพื้นที่ และเชื่อมโยงกับชุมชนในการร่วมกันปลูกฝังเสริมสร้างความเป็นพลเมืองอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับครูกลุ่มสาระอื่นๆ เนื่องจากการปลูกฝังเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียน เป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาที่ควรเร่งรัดให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรเพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมปฏิบัติจริงในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่เยาวชน

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพและความคงทนของความสามารถในการสอนความเป็นพลเมืองของครูผู้สอน และนำกิจกรรมที่ครูได้พัฒนาขึ้นไปพัฒนาการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ผู้เรียนในระดับชั้นเรียนอื่นๆ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล รองคณบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต) ดร.พิมล หรือตระกูล ผู้อำนวยการพลเมืองพม่า คุณทิพย์พาพร ตันติสุนทร ผู้อำนวยการร่วม สำนักนโยบายศึกษา ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ ประธานมูลนิธิพลังนิเวศ คุณไพศาล เรียนทัพ ครูวิทยฐานะเชี่ยวชาญ โรงเรียนกำแพงเพชรพิทยาคม คุณละเอียด สุขจิตต์ ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบุญญาวาทวิทยาลัย รวมถึงคณะผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาความเป็นพลเมืองทุกท่าน ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดในที่นี้ ที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล และแนวคิดที่มาจากประสบการณ์ตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และมีคุณค่ายิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2554. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- คณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ธนสวรรค์ เจริญเมือง. (2548). แนวคิดว่าด้วยความเป็นพลเมือง. นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองสถาบันพระปกเกล้า.

- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพรทิพย์ แจ่มจัน. (2551). *สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนาครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- วิจิตร ศรีสะอ้าน. (2535). *การพัฒนาวิชาชีพศึกษาศาสตร์ และบริหารการศึกษา เอกสารการสอนชุดวิชา ประสบการณ์วิชาชีพบริหารการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอติป จิตตฤกษ์. (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *คู่มือการประเมินสมรรถนะครู พ.ศ. 2553*. สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). *ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: เช้นจูรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษานโยบาย สาธารณสุข.

- Anuradha, Gokhale. A. (1995). Collaborative Learning Enhance Critical Thinking. Journal of Technology Education. Retrieved July 9, 2012, from <http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v7n1/gokhale.jte-v7n1.html>
- College Academic Concil. (2004). The professor of 21st century universal teaching competencies. Retrieved December 25, 2010, from www.algonguincllege.com.
- Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1977). Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation. New York; Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Curry, Kristal. (2010). Exploring the relationships between civic education and small learning communities. Ph.D., Indiana University. Retrieved February 9, 2011, from <http://proquest.umi.com/pqdweb?index=2&did=2172031361&SrchMode=2&sid=2&Fm>
- Goodsell, A. S., Maher, M. R., and Tinto, V., Eds., (1992). Collaborative learning: A sourcebook for higher education. National Center on Postsecondary Teaching, Learning, and Assessment, Syracuse University.
- Hall, Gene E. and Jones, Howard L. (1976). Competency-Based Education: A Process for the Improvement of Education. Englewood Cliffs, New Jers Hell, Inc.
- Joyce, B.,M., Weil. and E, Calhoun (2009). Model of teaching (8th e.d.) Boston: Allya and Bacon.
- Knowles, M. S. (1984). Andragogy in action. San Francisco: Jossey-Bass.
- Kolb,D.A. (1984). Experiential Learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Lawton, Denis and Gardner, Roy. (2000). Education for Citizenship. London: Continuum.
- Ruth Tudor. (2002). Practical Resources for Teaching Citizenship in Secondary Classrooms. London: David Fulton.